

Satın al: <http://www.ideefixe.com/kitap/tanim.asp?sid=N8TH00NRKY8GLHC05RPX>

Arthur Schopenhauer
Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar
Apfiorismeti *zur Lebensmisheit* © Kabalcı Yayınevi, istanbul 1998

ISBN 975-7942-67-9
Birinci Basım: Kabalcı Yayınevi, 1998
Baskı: Yaylacık Matbaası
KABALCI YAYINEVİ
Himaye-i Etfal Sok. 8-B
Cağaloğlu 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 520 85 86 **Faks:** (0212) 513 63 05

ARTHUR SCHOPENHAUER

YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR

Çeviren: Mustafa Tüzel

İÇİNDEKİLER

Giriş, 7

BİRİNCİ BÖLÜM Temel Bölümlendirme, 9

İKİNCİ BÖLÜM Bir Kimsenin Ne Olduğu Üzerine, 18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Bir Kimsenin Neye Sahip Olduğu Üzerine, 46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Bir Kimsenin Neyi Temsil Ettiği Üzerine, 55

BEŞİNCİ BÖLÜM Öğütler ve Özdeyişler, 119

A. Genel Olanlar, 120

B. Kendimize Yönelik Davranışımız, 130

C. Başkalarına Yönelik Davranışımız, 168

D. Dünyanın Akışına ve Yazgıya İlişkin Tavrımız, 196

ALTINCI BÖLÜM Yaşam Çağlarının Farklılığı Üzerine, 208

ALTINCI BÖLÜM

Yaşam Çağlarının Farklılığı Üzerine

Voltaire son derece güzel bir anlatımla şöyle demişti:

Yaşının ruhuna sahip *olmayan Yaşının tüm sıkıntılarını yaşar.*

Bu yüzden bu mutluluk öğretisi incelememizin sonunda, yaşadığımız yılların bizde yarattığı değişikliklere bir bakış atmak uygun olacaktır.

Tüm yaşamımız boyunca sadece *şimdiki* zamanın farkında oluruz, asla daha fazlasının değil. Şimdiki zamanın özelliği ise, başlangıçta önümüzde uzun bir gelecek, ama sonlara doğru ise ardımızda uzun bir geçmiş görmemizdir; bundan dolayı, huyumuz, ama bununla birlikte karakterimiz değil, bildik bazı değişiklikler geçirir, böylelikle her defasında şimdiki zamanın bir başka rengi ortaya çıkar. -

Başyapıtımın ikinci cildinde, 31. bölümün 394. sayfasında (3. baskı, s. 449 vd.),

çocukluğumuzda neden istekli değil de daha çok meraklı davrandığımızı ele almıştım.

Yaşamımızın ilk çeyreğinin mutluluk içinde geçişi tam da bu nedene dayanır, bu yüzden bu dönem daha sonra yitik bir cennet gibi ardımızda kalır. Çocukluğumuzda çok az ilişkimiz ve az sayıda gereksinmemiz vardır, yani istencimiz az heyecanlanır: bu yüzden varlığımızın büyük bölümü bilgi edinmekle uğ-

208

raşır. - Anlak da, henüz olgunlaşmamış bile olsa, daha yedi yaşında tam büyüklüğüne ulaşan beyin gibi erkenden gelişir ve sürekli henüz yeni olan varlığın tüm dünyasında durmaksızın gıda arar, bu dünyada her şey, ama her şey yeni olmanın cazibesıyla parıldamaktadır. Çocukluk yıllarımızın sürekli bir şiir sanatı oluşunun nedeni budur. Çünkü, tüm sanatlarda olduğu gibi şiir sanatının özü de, platonik idenin, yani esas olanın ve bu yüzden her sanatta ortak olanın, her bireyde kavranmasına dayanır; böylelikle her şey kendi türünün temsilcisi olarak görülür, bir olay bin olay için temsil edicidir. Çocukluk yıllarımızın sahnelerinde, yalnızca o anki bireysel nesnelere ya da olaylarla ve üstelik sadece o anki istemimizi ilgilendirdiği ölçüde ilgiliymişiz gibi görünüyorsa da, aslında durum değişiktir. Çünkü yaşam tüm Önemliliği içinde, henüz karşımızda öyle yeni, öyle tazedir ve izlenimlerinin yinelenmesi yoluyla öyle körelenmiş biçimde durmaktadır ki, çocukça çabalarımızın ortasında, sürekli sesiz ve açık bir niyetimiz olmadan, tek tek sahnelerde ve olaylarda yaşamın özünü, yaşamın biçimlerinin ve serimlenişlerinin temel tiplerini kavramakla meşgulüzdür. Spinoza'nın dile getirdiği gibi, tüm şeylere ve kişilere sonsuzluk bakış açısıyla bakarız. Yaşımız ne denli küçükse, her birey bizim için o denli daha çok kendi türünü temsil eder. Bu durum her yıl giderek daha azalır: şeylerin gençlikte ve yaşlılıkta bizde bıraktıkları izlenimler arasındaki büyük farkın nedeni budur. Bu yüzden çocukluğun ve ilk gençliğin deneyimleri ve tanışıklıkları sonraki tüm bilgi ve deneyimlerimizin türleri ve alt türleri olurlar, adeta birer kategori oluştururlar ve biz daha sonraki tüm bilgi ve deneyimlerimizi, bunu sürekli açık bir bilinçle yapmasak da bu kategorilerin altına yerleştiririz. Böylece dünya görüşümüzün sabit temeli ve onun yüzeyselliği ya da derinliği, daha çocukluk yıllarımızda oluşur: daha sonra

209

bu görüş ayrıntılı olarak işlenir ve tamamlanır; ancak özünde değişmez. Çocukluk yıllarına özgü olan bu arı nesnel ve şiirsel bakış açısı sonucunda, istenç henüz tam enerjisiyle ortaya çıkmadığı için, birer çocuk olarak, istemeye yönelik değil daha çok bilmeye yönelik davranırız. Kimi çocukların yüzündeki, Raphael'in özellikle Şistine Şapeli'ndeki *Madonna'da* mutlu

bir biçimde kullandığı ciddi, seyreden bakışın nedeni budur. Tam da bu yüzden, çocukluk yılları öyle mutludur ki, sürekli özlemle anılırlar. -
imdi, biz böyle bir ciddiyetle, kendimizi şeylerin ilk somut anlaşılmasına verirken, Öte yandan eğilim bize *kavramlar* kazandırmaya çalışır. Ne var ki, kavramlar asıl önemli olanı sunmazlar: bu daha çok, tüm bilgilerimizin temeli ve sahici içeriği olarak dünyanın somut kavranışında yatar. Ama bunu da ancak kendimiz kazanabiliriz, bize herhangi bir biçimde öğretilemez. Bu yüzden ahlaki ve entelektüel değerimiz bize dışarıdan gelmez, tersine kendi özümüzün derinliklerinden kaynaklanır ve Pestalozzi'nin eğilim yöntemlerinden hiçbiri doğuştan bir aptalı düşünen bir insan olarak eğitemez: asla! O aptal doğmuştur ve aptal olacaktır. - ilk somut dış dünyanın betimlenen derin kavranışı, çocukluğumuzun ortamlarının ve deneyimlerinin bellekte neden böyle sağlam bir yer edindiklerini de açıklamaktadır. Çünkü kendimizi onlara bölünmeden vermişizdir, bu sırada dikkatimizi dağıtmamış ve karşımızdaki şeylere kendi türlerinin biricik ör-nekleriymiş gibi, onlardan başkası yokmuş gibi bakmışızdır. Daha sonra nesnelere bilinen çokluğu cesaretimizi ve sabrımızı azaltır. -Burada, başyapıtımın yukarıda anılan cildinin 372. sayfasında (3. baskı, s. 423 vd.) gösterdiğim şeye, yani tüm şeylerin nesne! varoluşunun, yani onların salt *başkalarının* gördüğü varoluşunun, kesinlikle sevindirici, buna karşılık *öznel* varoluşunun ise *istemede* yer aldığı için

210

acı ve kederle donanmış olduğuna yeniden dönersek, konunun kısa bir anlatımı olarak: tüm şeylerin görülmeleri harika, ama oluşları korkunçtur, diyebiliriz. Bunun sonucunda, çocukluğumuzda şeyleri, isteme, yani *varlık* yanlarıyla değil, daha çok görme, yani temsil yanlarıyla biliriz. Bu da, şeylerin sevindirici yanı olduğu için, ama henüz öznel ve korkunç yanlarını bilmediğimiz için; genç zihin, gerçeğin ve sanatın kendisine gösterdiği tüm varlıkları, aynı ölçüde mutlu varlıklar olarak görür: onları görmenin ne güzel olduğunu ve onlar olmanın daha da güzel olacağını düşünür. Buna göre dünya önünde bir cennet gibi durmaktadır: hepimizin içinde doğduğumuz Arkadya'dır burası. Daha sonra, bundan, gerçek yaşama duyulan susuzluk, bizi dünyanın hengâmesine sürükleyen eylem arzusu ve tutkusu doğar. Bu hengâme içinde şeylerin öteki yönünü, yani varlığın, yani istemenin yönünü öğreniriz; bu yön her adımda işaretlenir. Sonra yavaş yavaş büyük hayal kırıklığı yaklaşır, onun ortaya çıkmasından sonra yanlısamalar döneminin geride kaldığı söylenir; yine de bu dönem daha çok ilerler, daha kusursuzlaşır. Bunun sonucunda, çocuklukta yaşamın uzaktan görülen bir sahne dekoruna benzediği, yaşlılıkta ise bu dekora çok yakından bakıldığı söylenebilir.

Çocuklukta mutluluğa katkıda bulunan bir şey daha vardır, ilkbaharın başlarında nasıl ki tüm yapraklar aynı renkte ve hemen hemen aynı biçimdeyseler; biz de ilk çocukluk yıllarımızda birbirimize benzeriz, bu yüzden eşsiz bir uyum içindeyizdir. Ama ergenlikle birlikte farklılaşma başlar ve bir çemberin yarıçaplarının arasındaki açıklık gibi giderek daha da büyür.

Yaşamın ikinci yarısından çok daha avantajlı olan birinci yansıma, yani gençlik yıllarını bulandıran, hatta mutsuz kılan, yaşamda mutlu olmak gerektiği kesin varsayımıyla mutluluk peşinde koşmaktır.

211

Umutların sürekli hayal kırıklığıyla sonuçlanmasının ve bunun sonucunda hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasının nedeni budur. Düşlenen, belirsiz bir mutluluğun hayali imgeleri, gözümüzün Önünden keyfi biçimlerde geçerler ve biz boş yere onların ilk görüntüsünü ararız. Bu yüzden gençlik yıllarımızda konumumuzdan ve çevremizden, her nasıl olursalar olsunlar,

çoğun hoşnut değildir; çünkü, ancak şimdi, bütünüyle başka şeyler bekledikten sonra tanımaya başladığımız insan yaşamının her yerdeki boşluğunu ve sefilliğini kendi çevremize atfederiz. - Dünyadan alınacak çok şey bulunduğu kuruntusunun kökü zamanında bir öğretimle gençlik yıllarında kazanmış olsaydı çok şey kazanılırdı. Ama bunun tam tersi gerçekleşir, yaşamı gerçeklik yoluyla tanımadan önce edebiyat yoluyla tanırız. Hayal gücünün betimlediği sahneler gençliğimizin şafağında, gözümüzün önünde parıldarlar ve şimdi bunların gerçekleştiğini görme -gökkuşağını yakalama-arzusuyla yanıp tutuşuruz. Yeniyetme genç, yaşamının ilginç bir roman gibi geçmesini bekler. Böylece, yukarıda sözünü ettiğim ikinci cildin 374. sayfasında (3. baskı, s. 428) betimlemiş olduğum hayal kırıklığı ortaya çıkar. Çünkü bu imgelere çekicilik kazandıran tanı da salt imgeler olmaları ve gerçek olmamalarıdır ve bu yüzden onlara bakarken arı bilginin dinginliği ve yetingenliği içindeyizdir. Gerçekleştirilmek dernek tam bir istemeye doldurulmak demektir, bu İsteme de kaçınılmaz bir biçimde acılara yol açar. ilgili okur, sözü edilen cildin 427. sayfasına da (3. baskı, s. 488) bakabilir.

Buna göre yaşamın ilk yarısının karakteri mutluluğa yönelik doyurulmamış bir özlem, ikinci yarısının karakteri ise mutsuzluk endişesidir. Çünkü bu ikinci yarıda az ya da çok belirgin bir biçimde, tüm mutlulukların hayalet gibi oldukları, buna karşılık acıların gerçek oldukları bilgisi de gelmiştir. Bu yüzden şimdi, en azından daha

212

akıllı karakterler, hazdan çok salt acısızlığa ve rahatsız edilmedikleri bir duruma ulaşmaya çabalayacaklardır.' - Gençlik yıllarımda kapım çalındığında hoşuma giderdi: çünkü, işte geldi, derdim. Ama daha sonraki yıllarda, aynı durum karşısındaki duygum, daha çok korkuyla akrabaydı: eyvah geliyor, diye düşünürdüm. - insanların dünyası açısından, seçkin ve yetenekli bireyler İçin olduğu kadar aslında tam olarak böyle olmayan ama, üstünlüklerinin derecesine göre az ya da çok yalnız yaşayanlar için de birbirine karşı iki duygu vardır: gençlikte sık sık insanların dünyası tarafından terk edildiği duygusuna kapılmanın sonraki yıllarda ise bu, kurtulmuş olma duygusuna dönüşür. Birinci hoş olmayan duygu bu dünyayı tanımamaya, ikinci hoş duygu da bu dünyayla tanışmış olmaya dayanır. - Bunun sonucunda yaşamın ikinci yarısı, bir müzik tümcesinin ikinci yarısı gibi birincisinden daha az çabalama, ama daha çok dinginlik içerir; insanın gençliğinde, mutluluk ve hazla karşılaşmanın harika, ama bunlara ulaşmanın zor olduğu düşünülür, yaşlılıkta ise, dünyadan alınacak bir şey olmadığı bilinir ve bu yüzden katlanılabilir bir bugün yaşandığına sevinilir ve hatta küçük şeylerden zevk alınır. - Olgun adamın yaşam deneyimiyle ulaştığı ve bu yüzden dünyayı yeniyetmeden ve delikanlıdan başka bir gözle gördüğü şey öncelikle *önyargısızlıktır*. öncelikle, şeyleri bütünüyle basit bir biçimde görür ve oldukları gibi kabul eder; oysa delikanlının ve yeniyetmenin kendi yarattığı hayallerden, geleneksel önyargılardan ve tuhaf düşlemlerden oluşan bir sanrı, gerçek dünyayı örter ya da çarpıtır. Çünkü, deneyimin yapacağı ilk iş, bizi kafamızdaki, gençlikte yerleşmiş hayallerden ve yanlış kavramlardan kurtarmaktır. Gençlik yıllarını bunlardan korumak ise, salt olumsuz olsa Yaşlılıkta, mutsuzluklardan korunmak, gençlikte ise onlara katlanmak daha iyi becerilir.

213

bile, yine de en iyi bir eğitim olurdu; ama bunu gerçekleştirmek çok zordur. Bu amaçla, çocuğun görüş ufkunu başlangıçta olabildiğince dar tutmak, bunun içinde ona salt net ve doğru kavramlar vermek ve ancak bu ufkun içinde yer alan her şeyi doğru öğrenmesinden sonra bunu geride karanlık bir şeyin, yarım ya da yanlış anlaşılmamış bir şeyin kalmamasına dikkat ederek yavaş yavaş genişletmek gerekirdi. Bunun sonucunda çocuğun şeyler ve insan

ilişkileri hakkındaki kavramları, hâlâ çok sınırlı ve çok basit olacak, ama buna karşılık net ve doğru olacaklar ve doğrulanmaları değil sürekli genişletilmeleri gerekecektir; ve bu böyle, ilk gençlik yaşlarına dek sürecektir. Bu yöntem özellikle çocuğun roman okumasına izin verilmemesini, onların yerine uygun biyografilerin, örneğin Franklin'inkinin vb konulmasını gerektirir.

Gençliğimizde, yaşamımız için önem taşıyan ve büyük sonuçlar doğuracak olayların ve kişilerin karşımıza davul zurnayla çıkacaklarını sanırız: ama yaşlılığımızda geri dönüp baktığımız zaman, bunların hepsinin de sessizce, arka kapıdan ve adeta dikkati çekmeden içeri süzölmüş olduklarını görürüz.

Ayrıca, buraya kadar incelenen açıdan, yaşamı nakış işlenmiş bir kumaşa benzetebiliriz; herkes, yaşamının ilk yarısında bu kumaşın ön yüzünü, ama ikinci yarısında ise arka yüzünü görür: arka yüzü o denli güzel değildir ama öğreticidir; çünkü ipliklerin bağlantılarını görmemize izin verir.

Zihinsel üstünlük, hatta en büyük olanı bile, konuşma sırasındaki ağırlığını ancak kırkıncı yaştan sonra belli edecektir. Çünkü bu üstünlük, yılların olgunluğu ve deneyimin meyvesi karşısında belki kat kat ağır basabilir, ama onların yerine asla geçemez: en sıradan insanın bile, genç yaştaki büyük zihnin güçleri karşısında belirli bir üs-

214

tünlüğü vardır. Burada salt kişisel güçlerden söz ediyorum, yapıtlardan değil. -

Herhangi bir bakımdan üstünlüğü bulunan, insanlığın doğanın hazin bir biçimde sunduğu altıda beşine dahil olmayan her insanın, kırk yaşından sonra belirli bir insansevmezlik ruh halinden kurtulması zor olacaktır. Çünkü, doğallıkla, ötekilerle kendiliğinden dostluk kurmuş ve yavaş yavaş hayal kırıklığına uğramıştır, onların hem kafa yönünden hem de yürek yönünden, hatta çoğun iki yönden de, kendisinin gerisinde kaldıklarını ve kendisiyle uzlaşmadıklarını görmüştür; bu yüzden onlarla ilişki kurmaktan kaçınmayı tercih eder; genel olarak da herkes kendi içsel değerinin ölçüsüne göre yalnızlıktan, yani kendi kendisiyle olmaktan hoşlanır ya da nefret eder. Kant da, Yargı Gücünün Eleştirisi adlı kitabında, birinci bölümün (29. paragrafına ilişkin genel değinmenin sonlarına doğru, bu tür bir insansevmezliği ele alır.

Genç bir insanın, insanların uğraşları ve çabaları içinde kendi yolunu oldukça erkenden bulabilmesi, hatta burada evindeymiş gibi davranması ve bu işlere sanki önceden hazırlanmış gibi girebilmesi, entelektüel ve ahlaki açıdan kötü bir belirtidir. Buna karşılık, böyle bir ilişki içinde yabancı, şaşkın, beceriksiz ve yanlış davranmak soylu bir doğaya işarettir.

Gençliğimizin neşeliliği ve yaşama yürekliliği, bir bakıma yokuş yukarı çıkmamıza ve ölümü görmememize dayanır; ölüm dağın öteki yanının eteğinde yer almaktadır. Ama zirveyi aştığımızda, o ana dek yalnızca hakkında duyduklarımızdan bildiğimiz ölümü, aynı zamanda yaşama enerjisi düşmeye, yaşama yürekliliği de azalmaya başladığından, gerçekten görürüz; bu yüzden şimdi bulanık bir ciddiyet, gençlikteki aşırı yürekliliği bastırır ve insanın yüzünde de iz bırakır.

215

Genç olduğumuz sürece, bize ne söylenirse söylensin, yaşamın sonsuz olduğunu sanır ve bu yüzden zamanı çarçur ederiz. Yaşlandıkça zamanımız! daha ekonomik kullanırız. Çünkü genç yaşlarda yaşanan her gün, attığı her adımla yüksek mahkemeye yaklaşan bir suçlunun-kine benzer bir duygu uyandırır.

Gençliğin gözüyle bakıldığında, yaşam sonsuz uzunluktaki bir gelecektir; yaşlılık gözüyle ise oldukça kısa bir geçmiştir; başlangıçta yaşamı bir opera dürbünüyle bakıyormuş gibi sonlara

doğru ise bir büyüteçle bakıyormuş gibi görürüz. Yaşamın ne denli kısa olduğunu Öğrenmek için yaşlanmış olmak, yani uzun yıllar yaşamış olmak gerekir. - insan ne denli yaşlanırsa insani olaylar, tümünden ve teker teker, o denli küçük görünürler: gençliğimizde sabit ve kararlı bir biçimde önümüzde duran yaşam, şimdi günübirlik olayların hızlı bir akışı olduğunu gösterir: bütünü hiçliği öne çıkar. Gençliğimizde zaman bile daha yavaş atar adımlarını; bu yüzden yaşamımızın ilk çeyreği sadece en mutlu olanı değil aynı zamanda en uzun olanıdır da, böylelikle geride de daha çok anı bırakır ve herkesin, sırası geldiğinde, sonraki iki çeyrekte çok bu dönemden anlatacak şeyi olacaktır. Hatta, yılın ilkbaharındaki gibi yaşamın ilkbaharında da, günler önce sıkıcı bir uzunlukta olacaklardır. Sonbaharlarda ise kısalmalar, ama daha neşeli ve daha durağan geçerler.

Peki ama neden yaşlılıkta, geride bırakılan yaşam bu denli kısa görünür? Çünkü anısı kısa olan yaşama kısa gözüyle bakılır. Yaşamın anısından, önemsiz olan her şey ve hoş olmayanların çoğu unutulmuş, bu yüzden geriye çok az şey kalmıştır. Çünkü, nasıl ki zihnimiz genel olarak çok yetersizse belleğimiz de öyledir: öğrenilen üzerinde alıştırmaya yapılmaz, geçmiş olaylar üzerinde düşünülmezse ikisi de yavaş yavaş unutulmuşluğun uçurumuna düşerler. Ama önemsiz şey-

216

lerin ve çoğun hoş olmayan şeylerin de üzerinde düşünmeyiz; oysa onları bellekte tutmak için bunu yapmak gereklidir. Ama Önemsiz olan giderek daha da çoğalır: çünkü başlangıçta önemli görünen birçok şey sık sık ve çoğun sonsuz sayıda yeniden karşımıza çıktıkça yavaş yavaş önemsizleşir; bu yüzden ilk yıllarımızı son yıllarımızdan daha iyi anımsarız. Ne denli uzun yaşarsak o denli az sayıda olay gözümüze önemli ya da üzerinde yeniden düşünecek denli Önemli görünür, oysa olaylar ancak böylelikle belleğimizde yer edinebilirlerdi: bu yüzden olup bittikten sonra hemen unutulurlar. Böylece zaman giderek daha az iz bırakarak İlerler. - Ayrıca, hoş olmayan olaylar üzerinde düşünmeyi sevmeyiz, gururumuzun incindiği olaylar üzerinde düşünmeyi ise hiç sevmeyiz, oysa çoğun böyle bir durum söz konusudur; çünkü kendi suçumuz olmadan çektiğimiz acıların sayısı çok azdır. Bu yüzden, hoş olmayan çok şey de unutulur. Anılarımızı kısaltan ve malzemesinin uzunluğuna oranla giderek daha da kısaltan iki kayıp bunlardır. Geçmiş yıllarımız, yaşantılarıyla ve eylemleriyle, geminin uzaklaştığı kıyıda, giderek küçülen, tanınmaz ve birbirinden ayırt edilemez hale gelen nesnelere gibidirler. Üstelik bellek ve düşünme ara sıra, yaşamımızın çok önceden geçmiş bir sahnesini sanki dün olmuş gibi Öyle canlı bir biçimde gözümüzün önüne getirirler ki, bu sahne bize çok yakınlaşır. Bunun nedeni, şimdi ile o zaman arasında geçen zamanın da aynı biçimde gözümüzün önüne getirilmesinin olanaksızlığıdır; zamana bir görüntü içinde bakamayız ve ayrıca zaman içindeki olayların büyük çoğunluğu unutulmuştur, ve onlardan salt soyut bir bilgi, bir görünüş değil yalın bir kavram kalmıştır. Bu yüzden, çoktandır unutulmuş olan, tek tek, bize çok yakın, sanki dün olmuş gibi görünür, ama aradaki zaman gözden yiter ve tüm yaşam kavranılmaz bir kısalıkta görünür. Hatta zaman zaman, yaşlılıkta ge-

217

ride bıraktığımız uzun geçmiş, ve böylelikle kaç yaşında olduğumuz, o anda bize adeta bir masal gibi gelir; bunun asıl nedeni öncelikle hâlâ hep aynı zamanı, mevcut şimdiki zamanı görüyor olmamızdır. Bunun gibi, içsel olaylar da sonunda bizim varlığımıza değil, görünüşünün zaman içinde yer almasına ve şimdiki zamanın nesne ile özne arasındaki temas noktası olmasına dayanırlar. - Peki gençlikte, henüz önümüzde duran yaşamı neden böyle uzun olarak görürüz? Çünkü yaşamı doldurduğumuz ve gerçekleştirilmeleri uğruna Metuşalem'in genç

yaşta öldüğü sınırsız umutlar için yer açmamız gerekir; sonra yaşamın ölçütü olarak, geride bıraktığımız az sayıda yılı alırız, yeni olan her şey önemli görüldüğünden ve bu yüzden hep yeniden gözden geçirildiğinden, yani bellekte sık sık yinelendiklerinden ve bellekte iz bıraktıklarından bu yılların anılan hep zengin ve dolayısıyla uzundur.

Kimi zaman uzak bir *yeri* özlediğimizi sanırız, oysa aslında yalnızca o sırada daha genç ve daha taze olduğumuz için orada geçirdiğimiz zamanı özlemekteyizdir. Böylece zaman, mekân maskesi altında bizi yanıltır. Oraya yolculuk ettiğimizde, yanılısamın farkına varırız. - ileri bir yaşa ulaşmak için, olmazsa olmaz koşulu oluşturan kusursuz bir bünyenin yanı sıra, iki lambanın yanmasıyla açıklanabilecek iki yol vardır: birisi uzun süre yanar, çünkü az miktarda gazyağı ve çok küçük bir fitille yanar; diğeri ise çok kalın bir fitille ve çok gazyağıyla yanar: gazyağı yaşam enerjisidir, fitil bunun her tür ve biçimde tüketilmesidir. *Yaşam enerjisi* açısından, otuzaltıncı yaşımıza dek, faiz geliriyle yaşayanlara benzeriz: bugün harcadığımız yarın yine yerine konur. Ama ö yaştan itibaren, sermayesini yemeye başlayan bir rantiyeye benzeriz. Başlangıçta durum pek fark edilmez: harcananın büyük bir bölü-

218

mü yeniden kendiliğinden geri gelir, küçük bir açık ise dikkate alınmaz. Ama bu açık yavaş yavaş büyür, gözle görülür hale gelir, her gün giderek artar: gitgide açılır, kişi bugün dünden daha yoksuldur, umudu ve huzuru kalmamıştır. Böylece, cisimlerin düşerken daha da hızlanmaları gibi açılma giderek hızlanır - ta kî geride bir şey kalma-yıncaya kadar. Burada karşılaştırılan yaşam enerjisinin ve mal varlığının birlikte eriyip gitmeleri gerçekten trajik bir durumdur: bu yüzden yaşlılıkla birlikte mülk sevgisi de artar. - Buna karşılık yaşam enerjisi açısından, başlarda, reşit oluncaya dek ve bundan biraz sonrasında da faizlerinden sermayenin üzerine biraz ekleyenlere benzeriz: harcanan geri geldiği gibi sermaye de artar. Yine kimi zaman, dürüst bir vasinin özeni sayesinde, aynı zamanda parasal işlerde de durum aynıdır. Ah mutlu gençlik! Ah hüznü yaşlılık! - Bununla birlikte, gençlik enerjisi korunmalıdır. Aristoteles, (*PoHt. L. c. 5*) olimpiyat şampiyonlarının ancak iki ya da üç kez erkek çocuk olarak, bundan sonra da yetişkin bir erkek oldukları zaman kazandıklarına dikkat çekiyor; ön alıştırma gerektiren genç yaştaki çalışmalarda güçler öyle tüketilir ki, daha sonra erkeklik çağında artık kalmazlar. Bu kas gücü için geçerli olduğu gibi tüm entelektüel başarılarında dile gelen sinir gücü açısından da geçerlidir: bu yüzden sera eğitiminin meyveleri harika çocuklar, büyüdüklerinde şaşkınlığa yol açarlar, daha sonra ise çok sıradan kafalar olurlar. Çok erken yaşta eski dillerin öğrenilmesine yönelik çaba bile birçok aydın kafanın daha sonra felce uğramasının ve yargı gücünü yitirmesinin suçlusu olabilir. -

Hemen hemen her insanın karakterinin özellikle bir yaşa uygun görüldüğünü belirtmiştik: böylece insan bu yaşta daha yararlı davranır. Kimi insanlar sevecen delikanlılardır ve sonra bundan eser kalmaz; kimileri güçlü, eylemci adamlardır, yaşlılık bunların tüm de-

219

ğerlerini çalar; kimileri de daha yumuşak, yani daha deneyimli ve daha serinkanlı oldukları için yaşlılık dönemlerinde en yararlıdırlar: Fransızlarda çoğun durum böyledir. Bunun nedeni, karakterin kendisinde gençliğe, erkeklığe ya da yaşlılığa ilişkin bir şeylerin bulunması, böylelikle o anki yaşın karakterle uyuşması ya da onu dengeleyici etkide bulunması olsa gerektir.

Nasıl ki bir gemide yol alınırken ileri gidildiği ancak geriye bakıldığında ve kıyıdaki nesnelere küçüldüğü görülünce anlaşılıyorsa; İnsan yaşamının ve yaşlanmasının farkına, giderek daha üst yaşlardaki kişilerin kendisine genç görünmelerinden varabilir.

insanın gördüğü, yaptığı ve yaşadığı her şeyin yaşlandıkça zihinde nasıl ve neden daha az iz bıraktığı yukarıda irdelenmişti. Bu anlamda yalnızca gençlikte tam bir bilinçlilik, yaşlılıkta ise yalnızca yarım bi-linçlilik içinde yaşandığı Öne sürülebilir. Yaşlandıkça daha az bilinçle yaşanır. Olaylar, bin kez görülmüş olan bir sanat yapıtının hiçbir etkide bulunmaması gibi hiçbir etkide bulunmadan geçip giderler: insan yapması gerekeni yapar ve sonra da onu yapıp yapmadığını bilmez. Yani yaşam giderek daha bilinçsizleştikçe ve tam bir bilinçsizliğe doğru hızla yaklaştıkça zamanın akışı da daha hızlanacaktır. Çocuklukta tüm nesnelere ve olayların yeni oluşu bilince her şeyi getirir: bu yüzden gün sonsuz uzunluktadır. Aynı şey başımıza yolculukta da gelir: bu yüzden yolculukta geçirdiğimiz bir ay, evde geçirdiğimiz dört aydan daha uzun görünür gözümüze. Şeylerin yeni oluşu, her iki durumda da, daha uzun görünen zamanın çoğun her ikisinde de gerçekten "uzun olması"nı, yani yaşlılıkta ya da evde olduğundan daha sıkıcı olmasını engellemez. Ama yavaş yavaş, uzun süre aynı algılamalara alışıldığında zihin öyle törpülenir, her şey zihnin üzerinden giderek daha etkisiz bir biçimde akar ki böylelikle günler giderek da-

220

ha önemsizleşirler ve böylelikle daha da kısalırlar: erkek çocuğun saatleri, yaşlılığın günlerinden daha uzundur. Buna göre yaşamımızın zamanı, aşağı doğru yuvarlanan bir küreninki gibi hızlandırılmış bir devinimdir; ve nasıl ki dönen bir yuvarlak levhadaki her nokta merkezden uzaklığı ölçüsünde daha hızlı dönüyorsa, herkes İçin de zaman, yaşamının başlangıç noktasından uzaklaştığı ölçüde, giderek daha hızlı akar. Buna uygun olarak, ruh halimizin doğrudan doğruya değerlendirilmesinde, bir yılın uzunluğunun bu yılın yaşımıza bölünmesi sonucunda ortaya çıkan sayıyla ters orantılı olduğu kabul edilebilir: örneğin yıl yaşımızın beşte biri kadar tutuyorsa, bize, onun salı ellide birini oluşturduğu zamankinden on kat daha uzun görünür. Zamanın hızındaki bu farklılığın her yaştaki yaşamımızın her biçimi üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Öncelikle çocukluk yıllarının, yaklaşık onbeş yılı kapsıyor olsa bile, yaşamın en uzun ve bu yüzden hakkında en zengin anıların bulunduğu süresi olmasına etki eder; sonra bu yıllarda can sıkıntısına yaşlılık yıllarının tersi bir oranda maruz kalmamıza etki eder: çocuklar, ister oyunla ister çalışmayla olsun sürekli oyalanmak isterler; yapacak bir şeyleri olmadığında hemen dayanılmaz bir can sıkıntısına kapılırlar. Gençler de can sıkıntısına çok maruz kalırlar ve doldurmadıkları saatlere üzüntüyle bakarlar. Erkeklik çağında can sıkıntısı giderek daha da azalır: yaşlılar için zaman hep kısadır ve günler birer ok gibi geçip giderler. Yaşlanmış sığırlardan değil insanlardan söz ettiğim anlaşılıyor. Zamanın akışının bu hızlanmasıyla birlikte sonraki yıllarda çoğun can sıkıntısı da ortadan kalkar, öte yandan acı veren tutkular da söner; sağlık yerinde olduğu sürece, bir bütün olarak yaşamın yükü yaşlılıkta gerçekten gençlikte olduğundan daha azdır: bu yüzden ileri yaşların zayıflığının ve sorunlarının başladığı yıllardan önceki yulara "en iyi yıllar" deni-

221

lir. Huzurumuz açısından gerçekten de öyle olmalıdırlar: buna karşılık, her şeyin etki bıraktığı ve her şeyin canlı bir biçimde bilince girdiği gençlik yıllarının zihin için verimli bir zaman, zihnin çiçekler açan ilkbaharı olma avantajı vardır. Çünkü derin hakikatler önceden hesaplanamazlar, ancak görülebilirler, yani onlara ilişkin ilk bilgiler dolaysız bilgilerdir ve o anki etki sonucunda ortaya çıkmışlardır: buna göre ancak o anki etki güçlü, canlı ve derin ise ortaya çıkabilir. Bu açıdan, her şey gençlik yıllarının değerlendirilmesine bağlıdır. Sonraki yulara daha çok ötekiler üzerinde, yani dünya üzerinde etkili olabiliriz, çünkü kendimizi tamamlamış ve kapatmışızdır ve artık etkilere açık değilizdir: dünya bizim üzerimizde daha az etkide bulunur. Bu yüzden sonraki yıllar etkinlik ve başarı yıllarıyken, gençlik yılları ilk

kavrayış ve bilgi yıllarıdır. Gençlikte bakma, yaşlılıkta düşünme egemendir: bu yüzden gençlik şiir sanatının, yaşlılık daha çok felsefenin zamanıdır. Pratik olarak da insan, gençlikte kendisini sadece baktığı şeyin ve onun bıraktığı etkinin, yaşlılıkta ise yalnızca düşünmenin belirlemesine izin verir. Bunun bir nedeni, yaşlılıkta görülecek olaylarla yeterince sayıda karşılaşmış olması ve bunların tam anlamlarını, kapsamalarını ve itibarlarını vermek ve aynı zamanda görmenin etkisini, alışkanlık yoluyla ılımlılaştırmak amacıyla kavramların altına yerleştirilmiş olmalarıdır. Buna karşılık gençlikte, özellikle de canlı ve hayal gücü geniş kafalarda, görülür olanın ve böylelikle şeylerin dış yüzeylerinin etkisi öyle ağır basar ki, gençler dünyayı bir resim gibi görürler; bu yüzden esas olarak şeylerin biçimlenişleriyle ve içsel durumlarının ne olduğuyla ilgilenmekten çok nasıl davrandıklarıyla ilgilenirler. Gençlerin kişisel kibirliliği ve süslenme düşkünlüğü bile bunu gösterir. Zihinsel güçlerin büyük enerjisi ve en yüksek gerilimi hiç kuşku-

222

süz gençlikte, en geç otuzbeşinci yaşa kadar gerçekleşir: o yaştan sonra, çok yavaş da olsa azalır. Yine de sonraki yıllarda, yaşlılıkta bile, bunun zihinsel telafisi eksik değildir. Deneyim ve bilgililik aslında ancak şimdi zenginleşmişlerdir: insanın, şeyleri tüm yönleriyle incelemeye ve düşünmeye zamanı ve fırsatı olmuştur, her şeyi her şeyle bir araya getirmiş ve temas noktalarını ve bağlantı unsurlarını bulmuştur; böylelikle ancak şimdi onları tam bağlamları içinde anlar. Her şey aydınlanmıştır. Bu yüzden insan, gençlik yıllarından beri bildiği şeyi bile daha ayrıntılı olarak bilir; çünkü her kavram için daha çok kanıt vardır elinin altında. Gençlikte bilindiğine inanılan şey, yaşlılıkta gerçekten bilinir; ayrıca yaşlılıkta daha çok ve tüm yönleriyle düşünülmüş ve böylelikle aslında bütünüyle birbiriyle bağlantılı bilgilere sahip olunur; gençlikte ise bilgimiz sürekli boşluklar içeren ve bölük pörçük bir bilgidir. *Ancak yaşlanan birisi* yaşam hakkında tam ve uygun bir tasarıma sahip olur, yaşamı bütünlüğü ve doğal akışı içinde, ama özellikle ötekiler gibi salt giriş yönünden değil aynı zamanda çıkış yönünden de görür, böylelikle özellikle yaşamın hiçliğini bütünüyle tanır; oysa ötekiler sürekli, yaşamın asıl yönünün henüz gelmediği kuruntusuna kapılmışlardır. Buna karşılık, gençlikte daha çok yaratı vardır; bu yüzden bilinen az şey, aslında olduklarından daha çok şeye dönüştürülür: ama yaşlılıkta daha çok yargı, nüfuz etme ve titizlik vardır, insan kendine Özgü bilgilerin, kendi özgün temel görüşlerinin, yani seçkin bir kafanın dünyaya hediye edeceği şeyin temel malzemesini daha gençliğinde toplamıştır: ama ancak ileri yaşlarında, bu malzemenin ustası olur. Buna uygun olarak, büyük yazarların başyapıtlarını çoğunlukla ellinci yaşları dolayında yazmış olduklarını görürüz. Yine de, bilgi ağacının kökleri gençliktedir; meyveleri ise ancak tepedeki dallar taşır. Ama nasıl ki, kendisini önceki

223

çağlardan daha bilge sanan her tarihsel dönem öncekilerden daha za-vallıysa, insanların yaşlarında da durum aynıdır: ikisi de yanılmaktadırlar. Zihinsel güçlerimizin ve bilgimizin de gün be gün arttığı bedensel gelişme yıllarında, bugün dünü küçük görmeye alışır. Bu alışkanlık kok salar ve zihinsel güçlerin azalmaya başlamasından sonra bugünününe daha çok saygıyla bakması gereken günlerde de sürer; bu yüzden gençlik yıllarımızın hem başarılarını hem de yargılarını çoğun küçümseriz.

Genel olarak, insanın karakteri ya da yüreği gibi zihninin ve kafasının da, temel özellikleri açısından doğuştan gelmiş olmasına karşın asla onlar gibi değiştirilemez olmadığını, üstelik kimi değişiklikler geçirdiğini, hatta bu değişikliklerin düzenli olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir: bu değişiklikler bir bakıma zihnin fiziksel bir temelini olmasına, bir bakıma da empirik bir malzemesinin bulunmasına dayanırlar. Bu yüzden zihnin gücü yavaş yavaş doruk

noktasına ulaşır ve sonra yavaş yavaş embesillığe kadar düşer. Ama burada, tüm bu güçleri çalıştıran ve etkinlik içinde tutan malzeme, yani düşüncenin ve bilmenin içeriği deneyim, bilgiler, alıştırma ve böylelikle kavrayışın kusursuzluğu, her şeyi yok eden kesin zayıflığın ortaya çıkışına dek sürekli artan bir büyüklüktür. Bunlar, insanlarda, bir yandan kesinlikle değişmez ve öte yandan düzenli bir biçimde değişen olmak üzere ikili ve birbirine zıt bir biçimde vardır; değişen biçimleri çeşitli yaşlardaki görünümünün ve geçerliliklerinin farklılığını açıklar.

Bir başka anlamda, yaşamımızın ilk kırk yılı bize metni sunar, sonraki otuz yıl bu metnin yorumunu, hakiki anlamını ve bağlamını verir, bu metnin ahlakını ve tüm inceliklerini de ancak hakkıyla anlamamızı sağlar.

224

Yaşamımızın sonuna doğru ise, bir maskeli balonun sonlarında maskelerin artık çıkarıldığı ana benzer bir durum ortaya çıkar. Şimdi artık, yaşamımız boyunca ilişkimiz olan kişilerin gerçek yüzlerini görürüz. Çünkü karakterler gün yüzüne çıkmış, eylemler meyvelerini vermiş, başarılar hak ettikleri değeri bulmuş ve tüm yanıltıcı görüntüler dağılmıştır. Elbette tüm bunlar için zaman gerekmiştir. - Ama asıl tuhaf olanı, İnsanın kendi kendisini, kendi hedeflerini ve amaçlarını bile, özellikle de dünyaya ve başkalarına karşı ilişkisini esas olarak ancak yaşamının sonuna doğru tanınması ve anlamasıdır. Gerçi bu sırada, her zaman olmasa bile çoğu zaman, insan daha önce zannettiğinden daha aşağıda bir yeri uygun görür kendisine; oysa, dünyanın alçaklığı hakkında yeterince düşünemediği ve bu yüzden kendi hedefini dünyadan daha yüksekte tuttuğu için bazen daha da yüksek bir yer ayırmıştır. Bu arada nasıl bir yerde olduğunu öğrenir. -

Gençlik yaşamın mutlu dönemi, yaşlılık ise hazin dönemi olarak adlandırılır. Tutkular mutluluk verseydiler bu doğru olabilirdi. Gençlik tutkular tarafından oraya buraya çekilir, çok az neşeyle ve fazlasıyla eziyetle. Soğuk yaşlılığı rahat bırakırlar ve hemen yaşlılık da hemen iç dünyaya yönelik bir çehreye bürünür: çünkü bilgi özgür-leşir ve ağır basar. İmdi, bilgi kendinde acısız olduğundan bilinçte ne çok bilgi hükmederse de o denli mutlu olur.

Tutkuların mutluluk veremeyeceklerini ve bu yüzden, kimi hazlardan yoksun olan yaşlılığın yakınılacak bir durum olmadığını kavramak için tüm nazların negatif, acının ise pozitif olduğu düşünmek yeter. Çünkü her türlü haz ' yalnızca bir gereksinimin doyurulmasıdır: yaşlılıkla, her türlü gereksinim de ortadan kalktığı için, insanın yemekten sonra daha fazla yiyememesi ya da uykusunu aldıktan sonra uyanık kalması yüzünden yakınmaması gibi bundan da yakınmamak gerekir. Platon (*Devlet'in*

225

girişinde) yaşlılık dönemini, o zamana dek aralıksız rahatsızlık veren cinsel dürtüden sonunda kurtulduğundan ötürü mutlu bir dönem olarak göstererek çok doğru bir değerlendirme yapıyor. Hatta, sürekli düşkün olduğu cinsel düşününün ya da şeytanın etkisi altında kaldığı sürece, bu dürtünün ürettiği çok çeşitli ve sonsuz heveslerin ve bu heveslerden kaynaklanan heyecanların insanda sürekli yumuşak bir çılgınlığı sürdürdükleri bile söylenebilir; bu yüzden insan ancak bu dürtünün sönmesinden sonra bütünüyle akıllı olacaktır. Ama, genel olarak ve tüm bireysel koşullar ve durumlar bir yana bırakılırsa, belirli bir melankoli ve hüznün gençliğe, belirli bir neşeliliğin ise yaşlılığa özgü olduğu kesindir: bunun nedeni gençliğin henüz kendisine kolay kolay bir saat bile rahat vermeyen ve aynı zamanda insanın başına gelen ya onu tehdit eden hemen hemen her türlü belanın doğrudan ya da dolaysız sahibi olan söz konusu şeytanın emrinde, hatta angarya hizmetinde olmasından başka bir şey değildir: ama yaşlılık, uzun süredir taşıdığı bir zincirden kurtulmuş olmanın ve şimdi özgürce

devinebilmenin neşesi içindedir. - Öte yandan, cinsel dürtünün sönmesinden sonra yaşamın, asıl çekirdeğinin tükenip, yalnızca kabuğunun kaldığı, insanlar tarafından, başlanan, ama sonra, aynı kostümlerle otomatlar tarafından sona erdirilen bir komediye benzediği de söylenebilir.

Nasıl olursa olsun, gençlik gürültü patırtı, yaşlılık ise dinginlik dönemidir; yaşlılığın iki yönden de huzurlu oluşu buradan bile çıkarılabilir. Çocuk ellerini merakla ileriye, renkli ve çok biçimli gördüğü her şeye doğru uzatır: çünkü bunlar, duyuları henüz çok taze ve genç olduğu için onu çekerler; aynı durum, daha büyük bir enerjiyle gençlikte de görülür. Genç insan da rengârenk dünya ve onun çok çeşitli biçimleri tarafından çekilir: hayal gücü hemen bunları dünyanın

220

verebileceğinden daha fazlasına dönüştürür. Bu yüzden, genç insan belirsiz olana karşı heves ve özlem içindedir: bunlar onun huzurunu bozar; oysa ki, huzursuz mutluluk olmaz. Buna karşılık yaşlılıkta her şey duraklamıştır; çünkü bir yandan kan daha serinleşmiş ve duyuların uyarılabilirliği azalmış; öte yandan da deneyim, insani şeylerin değeri ve nazların içeriği hakkında aydınlatmış, böylelikle daha önce şeylerin özgür ve arı görüntüsünü örten ve tahrif eden yanılsamalar, hayaller ve önyargılardan yavaş yavaş kurtulmuştur: böylece şimdi insan her şeyi daha doğru ve daha açık bir biçimde tanır ve her şeyi olduğu gibi kabul eder; aynı zamanda, tüm dünyevi şeylerin hiçliğini az ya da çok kavramıştır. Hemen hemen her yaşlıya, en sıradan yetenekleri olana bile belirli bir bilgelik görünüşü veren, onu gençlerden ayıran tam da bu kavrayıştır. Ama esas olarak tüm bunlar, zihinsel huzuru getirmişlerdir: bu da mutluluğun büyük bir unsurudur; hatta mutluluğun koşulu ve asıl önemli yanındır. Buna göre, bir genç, dünyadan alınacak şeylerin harika olduğunu, sadece nereden alınacağını bilmesi gerektiğini düşünürken; yaşlı biri, Koheleth'in *her şey değersiz* sözünün içyüzünü kavramıştır ve altınla kaplı olsalar bile tüm fındıkların içinin boş olduğunu bilir.

insan, Horatius'un *hiçbir şeye şaşırma* düşüncesine, yani tüm şeylerin değersizliğine ve dünyanın tüm harikalarının içlerinin boşluğuna dolaysızca, samimi bir biçimde ve iyice inanmaya, ancak ileri yaşlarda varabilir: hayaletler ortadan yitmiştir, insan artık bedensel ve zihinsel acılardan kurtulmuşsa, herhangi bir yerde, ister sarayda olsun ister kulübede, esas olarak kendisinin de her yerde tattığı mutluluktan daha büyük, daha özel bir mutluluğun bulunduğu kuruntusuna kapılmaz. Dünyanın ölçütlerine göre büyük ve küçük, seçkin ve sıradan onun için artık farklı değildir. Bu durum yaşlıya özel bir iç hu-

227

zum verir, bu iç huzuruyla dünyanın hokkabazlıklarını gülümseyerek küçük görür. Bütünüyle hayal kırıklığına uğramıştır ve insan yaşamının ne kadar süslenip püslense de çok geçmeden tüm bu panayı pa-rılıtan arasından tüm yoksulluğunu göstereceğini; ne kadar boyanıp güzelleştirilse de her yerde esas olarak aynı olduğunu; gerçek değeri, ne hazların ne de şatafatın varlığında değil, ancak acıların yokluğundan sonra tahmin edilebilecek bir varoluş olduğunu (Horatius, epist. L. I, 12, V. 1-4) bilir. İleri yaşların temel karakter özelliği, hayal kırıklığına uğramışlıktır: o zamana dek yaşamı çekici ve etkin kılan yanılsamalar ortadan kalkmıştır; dünyanın tüm güzelliklerinin özellikle de şatafatın, parılıtının ve yücelik görüntüsünün hiçliği ve boşluğu öğrenilmiştir; arzulanan şeylerin ve özlenen hazların çoğunun ardında çok az şey bulunduğu görülmüştür ve böylelikle yavaş yavaş tüm varoluşumuzun büyük yoksulluğu ve boşluğu kavranılmıştır, insan Koheleth'in ilk dizesini ancak yetmiş yaşında anlar. Ama, yaşlıya belirli bir asık sıratlılık görüntüsü veren de budur.

Bilindiği gibi, yaşlılığın yazgısının hastalık ve can sıkıntısı olduğu söylenir. Hastalık asla yaşlılığın başlıca özelliği değildir, meğer ki önceden olmasın, çünkü yaş arttıkça sağlık da hastalık da artar. Can sıkıntısına gelince, yukarıda, yaşlılığın buna gençlikten daha az maruz kaldığını gösterdim: can sıkıntısı, kolaylıkla görülebilecek nedenlerden ötürü yaşlılığın karşımıza yine de çıkardığı yalnızlığın kesinlikle zorunlu bir eşlikçisi değildir; tersine can sıkıntısı yalnızca, duyuşsal ve toplumsal bazlardan başkasını tanımamış, zihinlerini zenginleştirmemiş ve güçlerini geliştirmemiş olanlar içindir. Gerçi ileri yaşlarda zihinsel güçler de azalır; ama bu güçlerin çok olduğu kişide, can sıkıntısıyla başa çıkabilmek için yeteri kadarı da kalacaktır. Bundan sonra, yukarıda gösterildiği gibi deneyim, bilgi, alıştırma ve

228

üzerinde düşünme sayesinde doğru kavrayış giderek artar, yargı kes-kinleşir ve bağlam netleşir; her olayda, bütünün az ya da çok kapsayıcı bir görüntüsüne ulaşılır: bundan sonra da, biriken bilgilerin her defasında yeni kombinasyonları ve yeri geldikçe zenginleştirilmeleri sayesinde insanın asıl iç dünyasındaki kendi kendini yetiştirilmesi her parçada ilerlemesini sürdürür, zihni çalıştırır, tatmin eder ve ödüllendirir. Tüm bunlar sayesinde, sözü geçen azalma belirli bir ölçüde telafi edilir. Ayrıca, söylenildiği gibi yaşlılıkta zaman daha çabuk akar; bu da can sıkıntısına karşı etkilidir. Eğer insanın geçimini sağlaması için gerekmiyorlarsa, bedensel güçlerin azalmasının zararı azdır. Yaşlılıkta yoksulluk büyük bir mutsuzluktur. Yoksulluk uzaklaştırılmış ve sağlık kalmışsa, yaşlılık yaşamın çok rahat katlanılabilir bir bölümü olabilir. Yaşlılığın temel gereksinimleri rahat ve güven içinde olmaktır: bu yüzden yaşlılıkta para, daha önce olduğundan daha çok sevilir; çünkü eksilen güçlerin yedeklerini sağlar, insan, Venüs tarafından terk edildiğinde, sıkıntısını Bakkhos'un yanında dağıtmaya çalışacaktır. Görme, yolculuk etme ve öğrenme gereksinimlerinin yerine öğretme ve konuşma gereksinimi geçmiştir. Ama yaşlı insanın okuma, müzik dinleme, oyun izleme sevgisini ve genel olarak dışsal şeylere karşı belirli bir duyarlılığı korumuş olması bir şanstır; bunlar kimilerinde çok ileri yaşlara dek sürebilirler. Bir kimsenin "kendinde neye sahip olduğu," ona, hiçbir döneminde, yaşlılığında olduğundan daha çok iyilik getirmez. Zaten hep küt olanların çoğu ise, elbette yaşlılıklarında da giderek bir otomata benzerler: hep aynı şeyi düşünür, söyler ve yaparlar ve hiçbir dış etki bu durumda bir değişiklik yaratmaz ya da onlarda yeni şeyler uyandırmaz. Bu türden bir yaşlılık elbette sadece yaşamın artığıdır. - Doğa, ileri yaşlarda İkinci çocukluğun ortaya çıkmasını, ender durumlarda çıkan üçüncü

229

dişlerle simgelemek istiyor gibidir.

Tüm güçlerin yaş arttıkça daha da azalıyor olması, elbette çok hazindir: yine de zorunlu ve hatta iyilik vericidir; yoksa ölüm, ona hazırlanana çok zor gelirdi. Bu yüzden, böyle çok ileri bir yaşa ulaşmanın en büyük kazancı ötenazidir, yani son derece kolay, hiçbir hastalığın neden olmadığı, hiçbir kasılmanın eşlik etmediği ve hiçbir şey duyulmayan ölümdür; başyapıtımın ikinci cildinde, 41. bölümün 470. sayfasında (3. Baskı, s. 534) bunun bir betimlemesi yer alıyor.

Vedalar'ın Upanişadlar'ında (Cilt II, s. 53), yaşamın doğal süresi yüz yıl olarak verilmektedir. Bunun doğru olduğuna inanıyorum; çünkü doksanıncı yaşlarını aşmış olanların, ötenaziye ulaştıklarını, yani hiçbir hastalık olmadan, felce uğramadan, kasılmadan, hırıldamadan, hatta kimi zaman benzi bile sararmadan, çoğun oturarak ve üstelik yemekten sonra öldüklerini, hatta buna ölmek bile denmez, yaşamaya son verdiklerini fark ettim. Bu yaşlardan önceki yıllarda salt hastalık yüzünden, yani zamanından önce ölüyor. -'

¹ *Euthanasie* eski Yunancada "kolay ölüm" anlamına gelir. Schopenhauer bu sözcüğü, yaşlılık sonucu, eceliyle ölmek anlamında kullanıyor. -ç.n.

² [Varyant:] *Eski Ahit*'te (*Mezmurlar*, 90, 10) insanın yaşam süresi 70 yıl, uzun sürerse 80 yıl olarak veriliyor ve Herodot'da (1, 32 ve 11, 22) aynı şeyi söylüyor. Ama bu sayı yanlışdır ve sadece gündelik deneyimin kaba ve yüzeysel bir kavranışının sonucudur. Çünkü, doğal yaşam süresi 70-80 yıl olsaydı, 70 ile 80 yaşlan arasındaki insanların yaşlılıktan ölmeleri gerekirdi. Oysa ki durum kesinlikle böyle değildir, onlar da, daha gençler gibi, hastalıklar yüzünden ölürlere; ama hastalık esas olarak bir anormalliktir; yani doğal bir son değildir, insanlar ancak 90 ile 100 yaşlan arasında, kural olarak yaşlılıktan, yani hastalanmadan, ölüm döşeginde yatmadan, kasılmadan, hırıldamadan, kimi zaman sararıp solmadan ölürlere ve buna ötenazi denir. Bu yüzden bu konuda, doğal yaşam süresini 100 yıl olarak veren *Upanişadlar* haklıdır.

230

insan yaşamının aslında ne uzun ne de kısa olduğu söylenebilir;¹ çünkü esas olarak tüm Öteki zaman uzunluklarını insan yaşamına göre ölçeriz. -

Gençlik ile yaşlılık arasındaki temel fark, gençliğin her zaman yaşamı, yaşlılığın ise Ölümü görmesidir; yani gençliğin kısa bir geçmişe ve uzun bir geleceğe sahip olması, yaşlılıkta ise bunun tanı tersinin söz konusu olmasıdır. Elbette insan yaşlandığında önünde yalnızca ölüm vardır: ama insan genç ise önünde yaşam vardır; ve bunlardan hangisinin daha endişe verici olduğu ve bir bütün olarak yaşamın, geride kalması, önümüzde olmasından daha iyi bir şey olup olmadığı tartışılır: Koheleth şöyle diyor (7,2): "*ölüm günü, doğum gününden daha iyidir.*" Çok uzun bir yaşamı arzulamak, yine de bir yürekliliktir. Çünkü bir ispanyol atasözü der ki: *Çok yaşayan, çok da kötü şey yaşar.*

Gerçi, astrolojinin istediği gibi, tek tek insanların yaşamları gezegenlerde önceden belirlenmiş değildir; ama genel olarak insan yaşamı belirlenmiştir, çünkü insanın her yaşına sırasıyla bir gezegen denk düşer ve buna göre yaşamına yavaş yavaş tüm gezegenler hükmetmiş olur. - Onuncu yaşta *Merkür* hüküm sürer, insan bu gezegen gibi dar bir yörünge içinde hızlı ve hafif devinir: küçük şeyler onun düzenini bozabilir; ama kurnazlık ve güzel konuşma tanrısının hükmü akında, kolaylıkla ve çok şey öğrenir. - Yirminci yaşta Venüs'ün hükümdarlığı başlar: aşk ve kadınlar erkeği tümüyle ele geçirir. Otuzlu yaşlarında Mars hüküm sürer: insan şiddetli, güçlü, korkusuz, savaştı ve inatçıdır. - Kırklı yaşlarda dört küçük gezegen hüküm sürer: buna

¹ Çünkü insan ne kadar uzun yaşasa da, bölünmez şimdiki zamandan daha fazlasını algılamaz; ama bellek her gün unutma yoluyla, büyüyerek kazandığından daha fazlasını yitirir.

231

göre insanın yaşamı genişler, tutumlu davranır, yani Ceres'in [Roma tarım tanrıçası, -ç.n.] sayesinde yararlı olanın hizmetindedir; Vesta [sunak ve ocak ateşi tanrıçası, -ç.n.] sayesinde kendi ocağı kurmuştur; *Pallas* [Athena, -ç.n.] sayesinde, öğrenmesi gerekeni öğrenmiştir ve evinin hanımı, karısı da Juno [Roma dönemi kadınlar, düğün ve evlilik tanrıçası, -ç.n.] olarak hüküm sürer. Ama ellili yaşlarda *Jüpiter* hüküm sürmektedir, insan şimdiden çok şeyi atlatmıştır ve mevcut kuşaklardan üstün olduğunu duyumsar. Henüz gücü kuvveti tam yerindedir, ama deneyini ve bilgi açısından da zengindir: (bireyselliği ve konumu ölçüsünde) kendisim çevreleyen her şey üzerinde söz sahibidir. Buna göre artık emir almaz, tersine emir verir. Kendi etkinlik çevresi içinde şimdi yönetici ve hükümdar olarak en uygun kişidir. Elli yaşındaki adam böylece *Jüpiter*'le en üst noktaya ulaşır. -Ama bunu, altmışlı yıllarda Satürn ve onunla birlikte *kurşunun* ağırlığı, yavaşlığı ve sertliği izler:

Yaşlıların çoğu ölümlere benzerler, Kurşun gibi ağır, sert, hantal ve solukturlar. Rom. ve Jul. p. 2, s. 5

Son olarak Uranüs gelir: o zaman, söylenildiği gibi, göklere çıkılır. Neptün'ü (ne yazık ki düşüncesizlik yüzünden ona bu ad verilmiştir) gerçek adı olan Eros'la anamayacağım için burada hesaba kata-mam. Yoksa, sonun nasıl başlangıçla birleştiğini, yani Eros'un ölümle

232

gizli bir bağlantı içinde olduğunu, bu bağlantı yüzünden Mısırlıların Orfeus'unun [yeraltı, ölümler dünyası tanrısı, -ç.n.] ya da Amenthes'inin (Plutarkhos'a göre, *de hide et Os. c. 29*) alan ve veren, yani salt alan değil, aynı zamanda veren olduğunu ve ölümün, yaşamın büyük havuzu olduğunu göstermek isterdim, işte bu yüzden, bu yüzden, her şey Orkus'dan gelir ve şimdi yaşam sahibi olan her şey orada zaten bulunmuştur: bunu olanaklı kılan hokkabazlık hilesini kavrayabilseydik her şey anlaşılırdı.

233